326

C

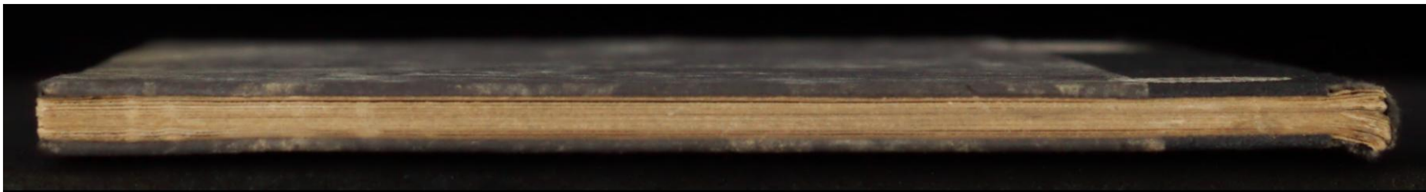
25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

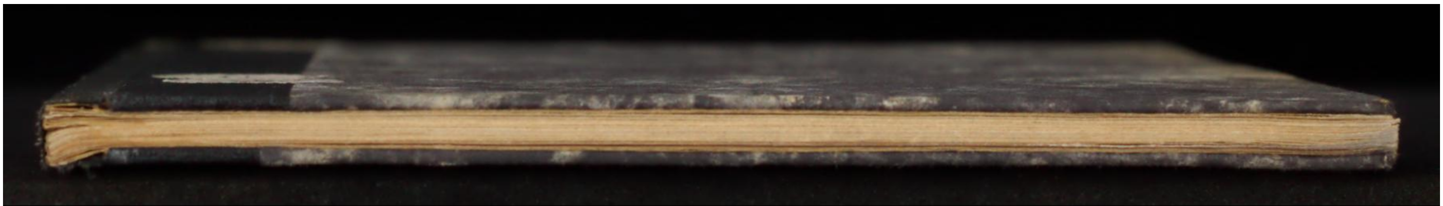

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

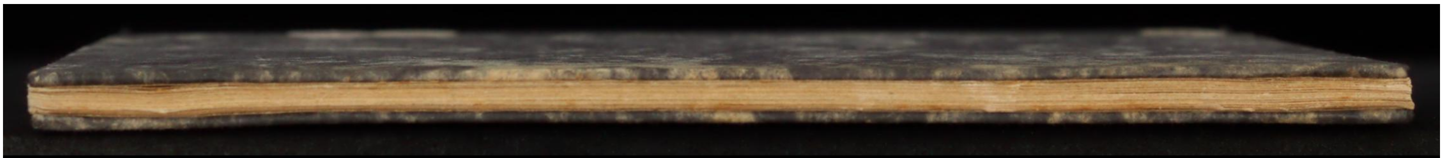
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

Wm. SÉWELS

VERTOOG

TEGEN DE

OVERDAAD.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

326 C 25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

AAN DEN
LEEZER.

De oorzaak die my tót het uytgeeven van dit Vertoog bewoogen heeft, is in de Latynſche Voorreede, hier tegenover ſtaande, gemeld; en noopende deeze Vertaalinge in 't Duytſch, zy den Leezer bekend, dat ik te gemoet ziende, byaldien ik ſtil zate, dat een ander wel haaſt het vertaalen van dit Werkje (eene vrucht myner jeugdige jaaren) ondernomen zoude hebben, het daarom geraaden achtte zelf de hand daar aan te ſlaan, als beſt bequaam zynde om mynen zin, zo als ik dien in 't Latyn voorgedraagen had, ook in onze moedertaale naauwkeurig uyt te drukken. Dóch dat dit Vertoog dus in twee taalen te gelyk, en byeen gedrukt, te voorſchyn komt, is geenſins van myne verkiezinge, want liever had ik het anders gezien; maar de Boekverkooper zulks van my begeerende, heb ik, op zyn aanhouden, eyndelyk daarin bewilligd, en zynen zin gevólgd, ſchoon dit eene nieuwigheyd is, die by veelen moogelyk gelaakt, zo niet voor eene waanwysheyd opgenomen zal worden. Dóch hoedaanig men dit ook zoude moogen opvatten, en hoe ongewoon het ook zy, ik kan echter niet zien dat 'er iets in misdaan is; hoewel het Latyn, hier bygevoegd, eenen Leezer, welke die taal niet verſtaat, juiſt niet te nutte kan komen. Maar allen genoegen te geeven, ſchynt ondoenlyk, ook verwacht ik niet dat dit Vertoog zelf aan allen even ſmaakelyk voorkomen zal; want het gene daarin tegengeſprooken wordt, vindt zo veele voorſtanders en naatrachters, dat het vergeefs zoude zyn zich in te beelden dat deeze inhoud een algemeene goedkeuring aantreffen zal; alhoewel het quaad met gewigtige redenen te beſtraffen, vólgens den Apoſtel *Epheſ.* v. 11. geenſins ongeoorloofd is. Vindt nu iemand in deze Verhandelinge iets, 't welk hem dunkt wat al te nauw uytgepluyſt te zyn, hy denke dat de Reedenaers zich menigmaal wat ruyme vryheyd aangemaatigd hebben om de gebreken met een zwarte kool te tekenen, met krachtige verwen haatelyk af te maalen, en met een zwaar penſeel door te ſtryken. Voor 't overige heb ik het Latyn in deeze overzettinge ſtiptelyk gevólgd, uytgenomen eenige zeer weynige bewoordingen, niets weezendlyks behelzende, van welke ik my in 't Duytſch, om reden, niet heb willen bedienen.

W. S.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

AUCTOR LECTORI S.

DIſſertationem hanc, quam juvenilibus annis, ſtyli exercendi gratiâ, utcunque compoſueram, quæque tunc oratiuncula tantum erat, at maturiore ætate plurimum à me aucta in Orationem crevit, cur, quum nunquam in propatulo recitata ſit, publici juris nunc faciam, plus quam una cauſa eſt; inter quas ſi ponam et tritum illud de Amicorum precibus, non mentiar: ſed et aliæ ſubſunt cauſæ, quarum haud leviſſima, quod migratione haud ita pridem facta autographum primum caſu neſcio quo perdiderim; quæ res me quodammodo inquietum reddidit; adeo ut quod deſtinaveram me ſuperſtite non proditurum in publicum, id nunc in dias luminis auras exire ſinam. Hæc te, Lector amice, præmonere volui.

G. S.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

VERTOOG
TEGEN DE
OVERDAAD.

BY my zelven overleggende, en bedenkende, wegens welke zaak ik voornaamelyk in 't openbaar redeneeren zoude, quam my terſtond te binnen wat een voortreffelyk ding het zoude weezen, byaldien de menſch, als zynde de voornaamſte van alle ſchepſelen, naar 't voorbeeld van onzen zeer heerlyken Verlóſſer, den Heere Jeſus Chriſtus, de nederigheyd en maatigheyd met de grootſte vlyt en met alle pooginge altoos betrachtede: want dan zoud hy het geſchapene niet alleen recht en ter eere van den Schepper gebruyken; maar ook den behoeftigen, en by wien 't bekrompen omkomt, veel beter te hulpe komen, en overvloediger van 't zyne mededeelen konnen. Maar, helaas! hoe byſter wordt'er, zo al niet tegen

'taat-

ORATIO
IN
LUXUM.

QUaerenti mihi, mecumque cogitanti, Auditores benevoli, de quanam re potiſſimum publicè diſſererem, ſubiit continuò quam eximia atque praeclara eſſet res, ſi homo, omnium planè creaturarum facile princeps, ad exemplum glorioſiſſimi Redemptoris noſtri, Domini Jeſu Chriſti, humilitatem & continentiam ſummo ſtudio, omnique conatu, ſemper proſequeretur: tunc enim creatis non ſolum rectè, & ad Conditoris gloriam uti, verum etiam egenis, & quibus eſt res anguſta domi, ſuccurrere multò melius, ac de ſuo impertiri abundantius poſſet. At, proh dolor! quam vehementer peccatur, ſi non in hanc, ſaltem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

't laatſte, ten minſten tegen 't eerſte gezondigd! hoe ſchandelyk vervloeijen en ontaarden de gemoederen der menſchen door weelde en overdaad! Invoege dat het niemand wonder behoeft te dunken, zo hy my bevindt tegen eene ondeugd, die doorgaans in zwang gaat, wat vry te redeneeren.

Want ik ſtaa te ſpreeken van de OVERDAAD, een zeer verderflyk ding, 't welk gelyk het zeer ligt in de gemoederen der menſchen inſluypt, alzo ook ſchier overal nu de heerſchappy voert. En hoedaanig een quaad dit zy, is ieder éénen zo wel bekend, dát het ganſch overtóllig weezen zoude, te zeggen wat de betekenis is van 't woord *Overdaad*; want wie weet niet dat dezelve een al te groote ruymheyd is, en eene ondeugd regelrecht ſtrydig tegen zuynigheyd; zo dat de overdaad niet te onrecht van iemand genoemd wordt een ontraader van 't gene eerlyk is, en een verwoeſter van rykdom. Ook leeraart ons de dagelykſche eervaarenheyd, dat veele uyt eenen ryken ſtaat door overdaad arm geworden zyn; en vólgens Seneka is de overdaad van gaſtmaalen en klee-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

in iſtam partem! quam foedè diffluunt luxuriâ & molleſcunt hominum pectora! adeo ut nemini veſtrum, Auditores, mirum videri debeat, ſi me in vitium, populariter jam regnans, aliquanto liberius perorantem audiatis. Dicturus autem ſum de LUXU, re ſane pernicioſiſſima, quae ſicut facillimè mortalium animis inſinuat ſeſe, ita ubique ferè principatum nunc obtinet. Quid verò ſit illud malum, adeo cuique notum eſt, ut planè ſupervacaneum foret dicere quaenam ſit ſignificatio vocis *Luxuriae*: nam quis neſcit eam eſſe nimiam largitatem, ac vitium frugalitati directè contrarium? in tantum ut haud immeritò Luxus a nonnemine dictus ſit diſſuaſor honeſti, & populator opum. Et quotidiana quoque experientia docet, multos ex opulenta conditione pauperrimos Luxuriâ factos fuiſſe: ac ſecundum Senecam, conviviorum luxuria & veſtium

aegrae

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

kleedinge een teken eener quynende Stad: ja de Hiſtoriën melden dat voorſpoedige ſteden, en bloeijende ryken, wel eer door dezelve te gronde gegaan zyn. Begeert men voorbeelden hiervan? de gedenkboeken der gebeurde zaaken verſchaffen 'er ons veele; en gewyde zo wel als ongewyde Schryvers hebben den naakomelingen verſcheydene zeer uytmuntende blyken van 't zelve naagelaaten. Wat heeft eertyds Tyrus neêrgeworpen, en in zyn verderf doen vallen, dan de overdaad? Wat heeft het aaloude Jeruſalem in de handen der vyanden overgeleverd? wat de inwooners dier ſtad in gevangkeniſſe geſleept? was het niet de onmaatige overdaad? Zo iemand hieraan twyfelt, die leeze de profecy van Ezechiel, en 't gene de Profeet Jeſaia door Góds bevél, tegen de hovaerdy der dóchteren Zions uytſprak, alsmede wat Amos, door gódlyke aanblaazinge, tegen de genen die lekkerlyk en weeldrig leefden, verkondigd heeft: want deez laat zich aldus hooren: † *Wee . . . . . gy die den boozen dag verre ſtelt, . . . die daar leggen op elpen-*

† Amos VI. 1, 3, 4, 5, 6, 7.

aegrae civitatis indicia ſunt: imò urbes fortunatas atque florentia regna olim per eam ad ima deſediſſe, hiſtoriae tradunt. Vultis exempla proferam, Auditores? ſuppeditant nobis quam plurima libri rerum geſtarum monumenta continentes; & ſacri aequè ac profani Scriptores varia iſtius rei documenta verè inſignia poſteris reliquerunt. Quid quondam Tyrum evertit, & in perniciem cadere fecit, niſi Luxus? Quid antiqua Hieroſolyma in hoſtium manus tradidit? quid illius urbis incolas in captivitatem abripuit? nonne intemperans illa luxuria? Qui dubitat, legat ille vaticinium Ezechielis, & quae quondam Propheta Jeſaia contra faſtum filiarum Zionis edixit, quaeque Amos divino afflatu adverſus delicatè ac molliter viventes denunciavit, ſic autem dicit hic: „ Vae longè repel-
„ lentibus diem mali, qui in lectis cuban-
„ tes eburneis, luxuriantur ſuper ſpondas

elpenbeene bedſteden, *ende weeldrig zyn op hunne koetſen*, *ende eeten de lammeren van de kudde*, *en de kalveren uyt het midden van den meſtſtal; die op het geklank der luyte quinkeleeren*, *en bedenken zichzelven inſtrumenten der muzyke gelyk David: die wyn uyt ſchaalen drinken*, *ende zich zalven met de voortreffelykſte olie* . . . . . *Daarom zullen zy nu gevangklyk heene gaan onder de voorſten die in gevangeniſſe gaan.* Aldus ſpreekende voorzeyde de gódlyke Profeet den weeldrigen Iſraëliten hunne gevangenſchap. Wilt gy nóg meer, gy die dit leeſt? hoort dan den Heere, den Gód der heirſchaaren, zelven ſpreekende, † *Ik heb eenen grouwel*, zegt hy, *van Jakobs hovaerdye*, *ende ik haat zyne paleyzen: daarom zal ik de Stad en haare volheyd overleveren.* Byaldien Gód toen zich zo zwaar vertoornde over de hovaerdy zyns vólks, dat hy uyt alle vólken boven andere verkooren had, wat meent gylieden dan dat ons Chriſtenen te verwachten ſtaat, zo wy, door zulke uytmuntende voorbeelden vermaand, alles verwaarloozen, en ſteeds tót erger voortgaan? Zeker wy en konnen geen onkunde voorwenden; naar-

† Vers 8.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

„ ſuas, & agnos è grege, ac vitulos è
„ medio ſaginarii comedunt, modulantes
„ ad praeſcriptum nablii; qui ſicut David
„ excogitant ſibi inſtrumenta muſica, qui
„ phialis vinum potant, & qui praeſtan-
„ tiſſimo unguentorum ungunt ſeſe. Id-
„ circo mox migrabunt inter exulum prae-
„ cipuos. Talia fando captivitatem prae-
dixit luxurioſis Iſraëlitis divinus Vates. Vul-
tis plura, Auditores? Audite ipſum Je-
hovam, Dominum exercituum, loquen-
tem: „Deteſtor ego faſtum Jacobi, in-
„ quit, et palatia ejus odi; ideoque tra-
„ diturus ſum civitatem, & quae implent
„ eam. Si tunc tam graviter excanduit Deus
in faſtum populi ſui, quem ex cunctis na-
tionibus prae caeteris ſibi elegerat, quid
nobis Chriſtianis expectandum putatis,
quando tam magnis exemplis moniti, om-
nia negligamus, et continuò in pejus per-
gamus? Ignorantiam certè obtendere non

 poſſu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

naardien wy de boeken der Heylige Schrift overvloedig hebben, en wy niet onweetende zyn dat die de prachtige en weydſche kleeding niet minder veroordeelt, dan andere blyken van overdaad: Want behalve dat Gód door den Profeet * Jeſaia de prachtige kleedy der dóchteren Zions zeer ſcherp beſtraft, zo beriſpt hy ook door den Profeet Zephanja het uytheemſch gewaad, zeggende, † *Het zal geſchieden . . . dat ik bezoeking zal doen over de Vórſten en over de kinderen des Konings, ende over alle die zich kleeden met vreemde kleedinge.* Hebben wy ons ten dien opzigte ook niet zeer ſchuldig gemaakt? want wie kan ontkennen, dat wy met alle pooginge uytheemſche kleedinge naa-trachten? ja dat wy ſchier alle uytheemſche gewoonten, hoe dwaas ook, gaern naavólgen? Want ſchynt het U, zo gy de waarheyd bekennen wilt, niet eene merkelyke onwysheyd te zyn, niet alleen het haair en de peruyken (welke nógtans

* Jeſ. III. † Zeph. I. 8.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

poſſumus; quippe ſacrarum Literarum copia nobis abunde ſuppetit, nec neſcimus eas pompam ac magnificentiam veſtium haud minus condemnare, quam caetera luxûs indicia. Nam praeterquam quod Dominus per Jeſaiam vatem ſuperbarum filiarum Zionis ſumtuoſum veſtitum acriter reprehendit, redarguit etiam luculenter per prophetam Zephanjam cultum extraneum, dicens „Animadvertam „in ipſos principes, & in filios Regis, et „in omnes qui induuntur indumento alie- „nigenarum. Annon et nos eo reſpectu valdè culpabiles facti ſumus? quis enim negare poteſt, nos peregrinum habitum omni ſtudio affectare? imò ferè nullum non exoticum morem, quantumvis ſtultum, libenter imitari? nam nonne notabilis inſipientia vobis videtur, ſi verum fateri vultis, capillamenta non ſolum (quorum tamen curam mediocriter habere, haud illicitum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

tans maatelyk te bezórgen, juiſt niet ongeoorlófd is) maar ook de kleederen, ja zelfs zwarte, op eene overdaadige wyze met aſſig poeder te beſtrooijen! Dóch dit is iets dat maar heel gering is, en wordt daarom ſlechts als in 't voorbygaan aangeroerd: want deeze dwaasheyd, naauwlyks noemens waerd, is maar een zeer kleyn gedeelte van die overdaad, welke nu overal in zwang gaat: Immers zondigt men niet alleen in 't fatſoen der kleederen, 't welk ſomtyds niet eens gerieflyk, maar waarlyk ongemaklyk is; maar ook het gene dat veel kóſt, wordt greetig gezócht: en zich met goud te kleeden, en van juweelen te blinken, geſchiedt zelfs by lieden van gemeenen ſtaat; alhoewel de Apoſtel * duydelyk verbiedt zich te vercieren met goud, paerlen, óf kóſtelyke kleedinge. Dóch het ſchynt 'er zo verre af te zyn, dat men zulks gelooft verbooden te weezen, (ô tyden! ô zeeden!) dat veele zodaanigen dragt als geoorlófd poogen te verdeedigen, alhoewel 'er in de gelykeniſſe van den Rykeman, om zyne hovaerdy aan te toonen, gezegd wordt „ dat hy gekleed was met purper en zeer fyn lynwaad. Ondertuſſchen beſtaat de overdaad niet alleen in de kleedinge, maar zy breydt zich wyd en verre uyt, en wordt byna in

* 1 Tim. II. 9.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

ſtatuo) ſed et veſtes, etiam nigras, effuſum in modum pulvere cinericio conſpergi? At leviſſimum hoc, atque idcirco duntaxat in tranſitu attingitur: quippe ejusmodi ſtultitia, nominatu vix digna, eſt exigua tantum pars iſtius qui nunc ubique viget luxûs. In forma amictûs, quae ab exteris arceſſita, ſubinde haud commoda, ſed planè oneroſa eſt, non ſolum peccatur; verum etiam quod magno conſtat avidè petitur; & auro veſtiri, ac cimeliis fulgere, etiam privatis mos eſt, quamvis Apoſtolus diſertè vetat, ornare ſeſe auro, vel margaritis, vel pretioſo veſtitu. At haec adeo non vetita creduntur, (ô tempora! ô mores!) ut plerique tale geſtamen vindicare ut licitum conentur, etiamſi de Divite epulone in parabola, ad notandum ejus faſtum, dicitur, quod purpura et byſſo indueretur. Luxuries interim non conſiſtit intra veſtitum, ſed longè latèque

ex-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

in alles beſpeurd: want aan prachtige gebouwen 't geld te kóſte te hangen, heel rykelyk en quiſtig te leeven, in praalende karóſſen te ryden, kóſtelyke maaltyden aan te rechten, uytgeleezene gerechten toe te ſtellen, zyn hart luſtig op te haalen, en op menigvuldige wyzen zyne middelen te verquiſten, is ſchier dagelykſch werk. Maar wat mag ik dit zo ieder byzonder aanhaalen. Waarlyk indien ik allerleije ſoorten van overdaad opnoemen, en die naauwkeurig ten vollen beſchryven wilde, de dag zoude my te kort vallen. Laat ons daarom eens overdenken hoe ſchaadelyk het is, zich aan de weelde over te geeven, en dat zoet fenyn in te drinken. Zeker dit is dikwils verderflyk geweeſt niet alleen voor byzondere perſoonen, maar wel voor eene geheele ſtad, gelyk reeds gemeld is, ja voor een ganſch koningryk: want wat heeft tóch het oude Rome, eens het hoofd van den geheelen aardkloot geacht, verdurven? wat heeft die zeer groote en ruyme moederſtad ten ondergang gebragt, en in haar verderf geſleept? was het niet de quiſtige overdaad? Feller dan de wapenen heeft de overdaad haar beſtreeden,

zo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

exſpatiatur, & in omni ferè re ſeſe oſtentat: quippe in ſuperbas ſtructuras argentum abſumere, ſumtibus profuſis vivere, ſplendidiſſimis carpentis vehi, lautiſſima convivia parare, exquiſitasque epulas ſtruere, et genio indulgere, ac infinitis ferè modis rem familiarem perdere, penè quotidianum eſt. Sed quid ego haec diſtinctè recenſere incipio? Profectò ſi ſingula luxuriae genera enumerare, & accuratis verbis ea plenè proſequi vellem, dies me deficeret. Cogitemus ergo quam perniciosum ſit luxui ſe dedere, atque ſuave illud toxicum imbibere. exitioſum certè id ſaepe fuit non ſingulis tantum perſonis, verum & toti, ut jam indicatum, civitati, ac univerſo regno: quid enim Romam veterem, totius orbis terrarum aliquando aeſtimatum caput, perdidit? quid, inquam, ingenti et peramplae huic metropoli attulit exitium, eamque in ruinam traxit? annon profuſa luxuries?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

zo wy Juvenalis geloof geeven : en toen die de overhand had, wierdt het gene dat anders maar gering was, iets fraais gerekend: want wanneer men gaſtmaalen met groote vlyt en kóſte begon aan te rechten, alstoen, gelyk Livius zegt, wierdt een kók, die by de aalouden maar als de geringſte knecht aangemerkt was, zo door de achting, als door 't gebruyk, in waarde gehouden; en 't gene maar een dienſtbaar werk was geweeſt, begon men toen voor eene konſt te houden. En de overdaad in zwang gaande, gelyk Seneka zegt, heeft men de ſpiegels, zo groot dat men 'er 't geheele lyf in ſpiegelen kon, met goud en zilver opgetooid, en eyndelyk ook met juweelen vercierd. Maar wat wierdt daaruyt verkreegen? wat tóch anders dan eene afneeming der voorige wakkerheyd? zo dat de edelmoedige en mannelyke dapperheyd t'eenemaal in eene verachte en verwyfde lafhartigheyd ontäarde. Want gelyk Lucius Quinctius Cincinnatus, die Oppergezaghebber welke van den ploeg gehaald was, en Kurius die zyn aardewerk boven 't Samnitiſche goud achtte,

als-

Saevior armis
Luxuria incubuit,

Juvenali ſi credimus; & quando iſta praevalebat, tunc quod alioquin vile, in numero putatum: nam „ cum epulae et cu„râ & ſumtu majore apparari coeptae, „tum, ut ait Livius, coquus, viliſſimum „antiquis mancipium, & aeſtimatione, „et uſu in pretio eſſe; & quod miniſte„rium fuerat, ars haberi caepta. Et re„rum jam potiente Luxuria, ut Seneca „inquit, ſpecula totis paria corporibus, „auro argentoque caelata ſunt, denique „gemmis ornata. Sed quid inde comparatum? quid, niſi priſtini vigoris detrimentum? adeò ut generoſa & maſcula virtus in vilem et effoeminatam planè mollitiem degeneraret. Nam ſicut Lucius Quinctius Cincinnatus, ille Dictator ab aratro, & Curius qui fictilia ſua Samnitico praeferebat auro, atque Fabricius qui

alsmede Fabricius die een gedeelte van 't ryk, hem van Pyrrhus aangebooden, verwierp, gewoon waaren met een kleyntje vergenoegd te zyn, zo viel 't hen ook ligt, koningklyke ſchatten te verſmaaden. Maar heel anders was 't met de zaak geſteld toen zuynigheyd als balling uyt de Stad ging zwerven: want gering te leeven was toen in ongewoonte geraakt, en maatigheyd was voor onverzaadelyke gierigheyd geweeken: ook vondt de nederlaag der Romeynen te dier tyd nergens heul óf trooſt: want de begeerlykheyd van den burgermeeſter Kraſſus, dewyl hy na 't Parthiſche goud gaapte, wierdt met zyn hoofd geboet; ja zyn hoofd afgehouwen zynde, ſtrekte den vyanden ten ſpót: want men goot geſmolten goud in zynen gaapenden mond; opdat gelyk zyn gemoed (zo Florus zegt) door goud-zucht geblaakt had, zyn dood en bloedeloos lighaam ook alzo door goud gebrand zoude worden. Nóg meer voorbeelden zou men uyt ongewyde Schryvers konnen bybrengen; maar wat goed zou men 'er meê uytrechten? Zo 't gene dat ik uyt de Heylige Schrift aangehaald heb, niet genoegzaam is om de gemoede-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

oblatam ſibi a Pyrrho rege imperii partem repudiavit, parvo contenti eſſe aſſueverant, ita regios ſpernere theſauros facillimum ipſis erat. At longè aliter ſe habuit res, quum parcimonia ex urbe exulabat; tunc enim exiguo vivere in deſuetudinem abierat, & continentia inexplebili ceſſit avaritiae; ac tunc etiam Romanorum clades ſolatio caruit: nam cupiditas conſulis Craſſi, dum Parthico inhiat auro, ipſius capite multata fuit; imò caput ejus reciſum hoſtibus ludibrium extitit: aurum enim liquidum in rictum oris infuſum eſt, ut cujus animus (ſicut ait Florus) arſerat auri cupiditate, ejus etiam mortuum et exangue corpus auro ureretur.

Plura quidem funeſtae calamitatis exempla è Luxurie nata ex profanis Auctoribus adduci poſſent; at cui bono? Si ea quae ex ſacris attuli literis haud ſufficiant flectendis hominum animis, neſcio quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

ren der menſchen te beweegen, dan weet ik niet wat genoeg weezen zal: en 't zy my geoorlófd van zodaanigen te zeggen 't gene Vader Abraham in de gelykeniſſe tót den rampzaligen Rykeman zeyde, † *Indien zy Moſes en de Profeeten niet en hooren, zo en zullen zy ook, alwaar 't dat 'er iemand uyt den dooden opſtonde, zich niet laaten gezeggen.* Zo zeer verhard is het hart van veelen, dat zy voor geene voorbeelden, en voor geene overreedingen daaruyt getrokken, hoe krachtig ook, willen wyken. Byaldien het met woorden te doen waare, wat zoud ik niet bybrengen? wat zoud ik niet zeggen dat ter zaake diende, om alzo te overreeden? Maar waarlyk woorden zyn niet genoegzaam, als 'er eene geneygdheyd der wille ontbreekt. Wat aanraading zoude krachtig genoeg zyn om dat gene te ontraaden 't welk met eene groote zucht begeerd wordt? Indien ik dat beſtaan wilde, wat dan? Zoude ik, zo ik dit al ſpreekende deede, myne krachten niet verſpillen, en myne ſtem ook? Ja zien wy ſomtyds niet dat de overdaad als eene mildheyd afgebeeld wordt? want de ondeugd bedriegt ons onder de gedaante

† Luk. XVI. 31.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

ſatis fuerit: & liceat mihi de talibus dicere quae Abrahamus pater in parabola dixit miſerrimo Diviti, „*Si Moſen et pro-*
„*phetas non audiunt, ne, ſiquidem quiſpi-*
„*am ex mortuis reſurgat, perſuadebuntur.*
Adeò induratum eſt multorum cor, nullis ut exemplis, nulliſque inde ſumtis perſuaſionibus, quantumvis validis, cedere velint. Si verbis res peragi poſſet, quid non in medium afferrem? quid non ad perſuadendum accommodatè dicerem? Verum enimverò verba non ſufficiunt ubi propenſio voluntatis deſit. Quaenam ſuada ſatis vehemens eſſet ad diſſuadendum id quod magno deſiderio concupiſcitur? Si illud tentare vellem, quid inde? annon vires perderem & vocem? Imò nonne videmus interdum quod Luxus quaſi munificentia depingatur?

Fallit enim vitium ſpecie virtutis & umbra.

en ſchyn van deugd. Opdat het evenwel niet zoude ſchynen als óf ik den arbeyd van vermaanen en overreeden t'eenemaal ſchuuwde, zo ontfangt met weynige woorden 't gene niet vooraf bepeynsd, maar als op een' ſprong my te binnen gekomen is.

Zich van wyn vol te zuypen luydt in 't gemeen quaalyk, en wat gebeurt 'er nógtans dagelyks meer, dan den wynluſt in te vólgen, door het drinken in 't ronde van gezondheden, gelyk men 't noemt, al is 't dat 'er in die quaade gewoonte ganſch geen gezondheyd ſteekt: want veeltyds krygtmen uyt dronkenſchap eene ziekte; en een zeer hoofd van den drank te hebben, is zulk een gemeene quaal, dat men die doorgaans niet een zier acht, zo dat men dezelve wel eene vrywillige uytzinnigheyd mogte noemen. Dóch wat ſtrydt 'er meer tegen de natuur, dan het lyf met wyn te vullen? Ziet men niet dat zelfs de onvernuftige dieren maat houden, en niet gewoon zyn boven hun genoegen te drinken? maar een voortreffelyker dier, vatbaarder van eenen verheven geeſt, de menſch, in wiens neusgaten Gód zelf den adem des leevens geblaazen heeft, ſchroomt by wylen niet aan onmaatig drinken den ruymen toom te

gee-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

Ne tamen omninò laborem iſtum hortandi et perſuadendi effugerè videar, accipite paucis quae haud praemeditata, ſed quaſi ex tempore nata ſunt.

Ingurgitare ſe vino malè plerumque audit; et quid tamen magis quotidianum, quam Baccho litare bibendo in orbem, & potando ſalutes, ut ajunt, licet pravus iſte mos nihil utique ſalutis habeat: nam ſaepiſſimè ex temulentia morbus contrahitur; & crapulâ laborare adeò commune malum eſt, ut paſſim floccipendatur, & planè voluntaria inſania dici mereatur. Quid autem naturae magis contrarium quam repletus vino venter? nonne ipſa bruta modum obſervant, neque ultra ſatietatem bibere ſolent? at

Sanctius his animal, mentisque capacius altae,

homo, in cujus nares ipſe Deus halitum vitae ſufflavit, immodico potui indulge-

geeven: ja zo groot is dikwils de drinkzucht, dat men, alle vreeze Góds verwerpende, 't zich eenen roem acht anderen met zuypen te overwinnen. Dóch wat heeft de Heere door den Profeet tót zodaanigen gezegd? Luyſtert toe: **Wee den genen die helden zyn om wyn te drinken, en die kloeke mannen zyn om ſterken drank te mengen!* En de Apoſtel telt †onder *de werken des vleeſchs* ook *dronkenſchappen* en *braſſeryen*, ende zegt duydelyk, *dat die zulke dingen doen het koningryk Góds niet en zullen beërven.* Wat dunkt u, Leezers? Is het niet ten allerhoogſten noodig zich van zodaanig een quaad te wachten, 't welk ons buyten 't koningryk der hemelen zoude moogen ſluyten? O overweegt eens, bid ik u, hoe quaalyk ze doen, die deeze heylzaame vermaaningen niet met zodaanigen aandacht als't betaamt aanneemen. Overdenkt ook hoe ligt het geſchiedt dat het éene quaad het ander vólgt: want wie zich eens tót te veel drinkens overgegeeven heeft, die zal zich van braſſeryen niet onthouden, zo de ſtaat zyner huyshoudinge de kóſten maar draagen kan. Maar

* Jeſ. v. 22. † Gal. v. 19. 21.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

re aliquando non metuit; imò tantus ſaepe eſt bibendi ardor, ut, omni poſthabito Dei timore, in gloriam ducatur alios potando vincere. Sed quid dixit olim Dominus per Prophetam in tales? audite: „*Vae valentibus potare vinum, & ſtrenuis* „*ad miſcendum potum ebriantem*! Atque Apoſtolus inter opera carnis recenſet & ebrietates commeſſationesque, ac diſertè ait, *eos, qui talia agunt, regni Dei non fore haeredes.* Quid vobis videtur, Auditores attenti? annon maximè neceſſarium de tali vitio ſibi cavere, quod è regno coelorum nos excludat? O expendite quaeſo quam perverſè agunt, qui ſalutares haſce admonitiones non eâ qua decet attentione ſuſcipiunt: conſiderate etiam quam proclive ſit ut unum aliud ſequatur malum; quippe qui ſemel nimiis potationibus ſeſe dederit, is à commeſſationibus haud abſtinebit, modo res ipſius familiaris ferre queat ſumtus.

Hoc-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

Maar dunkt u dit Chriſtelyk te zyn ? Wat zeg ik, Chriſtelyk ? De Heydenen zelve hebben oulings zulk een leevenswyze veracht. Hoort Cicero eens: hy zegt: „ Dat de welluſt des lighaams „ der voortreffelykheyd eens menſchen ganſch niet „ betaamelyk is, en dat ze verſmaad en verwor- „ pen behoort te worden. En, gelyk de Roomſche Wyzeman Seneka zegt, „ Den welluſt in te „ vólgen is het beginſel van alles quaads. Want als men de maatigheyd wegneemt, dan wordt ook alle pooging na 't goede weggenomen; dewyl de Weelde, als ze eens iemands gemoed ingenomen heeft, hem naauwlyks toelaat iets goeds te denken. Hierom behoort men de onmaatigheyd ten hoogſten te ſchuuwen, naardien die ook ons leeven benadeelt; en moogelyk meer menſchen tót eenen vroegen en ontydigen dood brengt, dan hongersnood, peſt, óf oorlóg; en dat nóg meer is, dit doodelyk geweer verderft, verdelgt, en doodt dikwils met éénen en den zelfden ſlag het lighaam en de ziel. O verquiſtige Overdaad, die nooit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

Hoccine autem Chriſtianum vobis videtur? quid dico Chriſtianum? Ipſi Ethnici antiquitus talem vivendi morem deſpicatui habuerunt. Audite Ciceronem: „Corporis voluptatem, ait, non ſatis dig-„nam eſſe hominis praeſtantiâ, eamque „contemni & rejici oportere. Atque, ut inquit Sapiens ille Romanus Seneca, „Voluptati indulgere initium omnium „malorum eſt. Sublatâ enim temperantiâ tollitur & omne conamen ad bonum; quoniam Luxuria, cum ſemel alicujus occupaverit mentem, vix eum bona cogitare permittit. Vitanda igitur ſummoperè intemperantia, quippe quae & vitae injurioſa ſit, ac plures fortaſſe ad praeproperam & immaturam ducat mortem, quam fames, peſtis, bellum; et quod majus, letale hoc telum ſaepè uno eodemque ictu & corpus & animam perdit, perimit, occidit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

met een kleyntje te vreede zyt, waartoe leydt gy de menſchen niet! Wat al quaads komt'er uyt u niet te voorſchyn! wat al doodſlagen zyn'er wel uyt het onmaatig gebruyk des wyns ontſtaan? Want, gelyk Seneka getuygt, niets queekt den toorn meer aan, dan onmaatige overdaad. Alhoewel nu uyt haar niet altyd toorn ontſtaat, zo bedenkt nógtans eens, hoe ſchandelyk het zy, van weelde te vervloeijen, en zich aan haar over te geeven, die dan menigmaal van armoede vergezelſchapt wordt. Want, „de prachtige toeſtel „van gaſtmaalen (om de woorden van Florus te gebruyken) „en de kóſtelyke uytgave, ſpruyten- „ze niet uyt eene rykelykheyd die wel haaſt ar- „moede baaren zal? Overmids, gelyk zeker Blyſpeldichter zegt, „de winſt niet beſtaan kan, „zo de kóſte óf uytgaave haar te boven gaat. En wie is'er die niet weet dat overdaad groote kóſten vereyſcht? naardien de gewoonte van prachtig te leeven niet alleen de middelen krenkt, maar doorgaans ook aan 't lighaam ſchaadelyk is, 't welk veel beter door maatigheyd verzórgd wordt, dan door
zeer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

O prodiga rerum
Luxuries, nunquam parvo contenta paratu,
quid non mortalia pectora cogis!

quidnam mali a te non proficiſcitur? quae non caedes ex immoderato vini uſu ortae ſunt? nam teſte Seneca, nulla res magis iracundiam alit, quam Luxuria intemperans. Etſi autem ex illa non ſemper oritur ira, cogitate tamen quam ſit turpe, diffluere Luxu, eique ſeſe dedere, cui ſaepiſſimè comitem ſe adjunxit paupertas. „Nam magnificus apparatus conviviorum, (ut Flori utar verbis) „et ſumtuoſa largi„tio, nonne ab opulentia, paritura mox egeſtatem? „Non enim, ut ait Comi„cus, poteſt quaeſtus conſiſtere, ſi eum „ſumtus ſuperat: atque luxum ſumtus requirere magnos, quis ignorat? quia lautè vivendi mos non ſolum opes attenuat, verum et corpori plerumque nocet, cui multò melius ſobrietate conſulitur, quam abun-

zeer ruymen overvloed. Betracht dit derhalve ernſtig in uw gemoed, dat gy leert met hoe weynig men leeven kan, en hoeveel de natuur maar vereyſcht: want, gelyk de meergemelde Seneka zegt, „De „vereyſchingen des lighaams zyn maar kleyn; „de koude tracht het af te weeren, en den hon-„ger en dorſt met voedſel te dempen: alles wat „daar buyten begeerd wordt, dient tót ondeug-„den, en niet voor eenig nut gebruyk.

Maar dus veel hiervan; want uyt het gene dat reeds gezegd is, blykt klaar, dat'er naauwlyks een verderflyker ondeugd is (opdat myne reede wederkeere vanwaar zy begon) dan Overdaad, die nu ſchier overal in zwang gaat. ô Hoe gelukzalige, ja wat een gulde ſtaat zou die der menſchelyke zaaken zyn, zo gódvruchtigheyd en maatigheyd de ganſche waereld door, haar verblyf hadden! Maar waar op aarde wordt de overdaad nu niet gepleegd? ja groeit ze niet dagelyks aan, en neemt deeze peſt niet toe? zulks dat op onze eeuw zeer wel ſchynt te paſſen dit zeggen van Horatius,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

abundante copia. Seriò itaque illud mente verſate, et

Diſcite quam parvo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat.

Nam, ſicut aliquoties jam citatus inquit Seneca, „corporis exigua deſideria ſunt; „frigus ſubmovere vult, alimentis famem „ac ſitim extinguere; quidquid extra con„cupiſcitur, vitiis, non uſibus laboratur.

Sed haec hactenus: ex hoc etenim quod jam dictum eſt, liquidò patet, vix ullum eſſe vitium perniciofius (ut eò unde egreſſa eſt referat ſe oratio) quam Luxuria, quae nunc ubique ferè viget. ô Quam beatus eſſet, quamque aureus humanarum rerum ſtatus, ſi per totum orbem terrarum et pietas, & temperantia moraretur! At ubinam gentium Luxus non colitur? imò nonne indies creſcit & augmentum ſumit peſtis haec? adeò ut optimè in ſeculum noſtrum quadrare videatur Horatianum illud,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

ratius, *De leevenstyd onzer ouderen, ſlimmer dan onze grootvaderen, heeft ons voortgebragt nóg erger, die wel haaſt een nóg ondeugender afkomſt voortbrengen zullen.* Welke voorſpelling Gód genadiglyk verhoede, zo anders myne wenſchen iets vermoogen.

Ons is dan nóg overig, dat wy eens zien door wat middelen men dit verouderde quaad zoude konnen tegengaan, en op wat wyze men dit honigzoet vergift kan wegneemen. Door menſchelyke hulpe alleen kan dit niet geſchieden; gódlyke byſtand is 'er toe van noode. Maar wat is die? Wat tóch anders, dan die *zaligmaakende genade Góds*, welke, gelyk de Apóſtel zegt, * *allen menſchen verſcheenen is, en ons onderwyſt dat wy de gódloosheyd en de werreldſche begeerlykheden verzaakende, maatiglyk, rechtvaerdiglyk, en gódzaliglyk leeven zouden in deeze tegenwoordige werreld,* † *en die aan elk één van ons is gegeeven;* ‡ *door welke genade wy welbehaagelyk Gode moogen dienen met eerbiedigheyd en gódvruchtigheyd;* let 'er op, *met gódvruchtigheyd.* Wat derhalve anders hiertoe te gebruyken, dan *de Vreeze des Hee-*

* Tit. II. 11. 12. † Eph. IV. 7. ‡ Heb. XII. 28.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

Aetas parentum pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem.

quod omen benignè avertat Deus, ſi quid mea valent vota.

Reſtat igitur ut videamus quibus remediis huic malo tam inveterato occurrendum, & quonam modo è medio tollendum ſit mellitum iſtud venenum. Humana quidem ope id fieri nequit; divino auxilio opus eſt. Quidnam verò eſt illud? quid, niſi „ gratia illa Dei ſalutifera, „ quae, ut inquit Apoſtolus, quibusvis il„ luxit hominibus, erudiens nos ut abne„ gata impietate, et mundanis cupiditati„ bus, temperanter, & juſtè, et piè vi„ vamus in praeſenti ſeculo; quaeque uni„ cuique noſtrûm data eſt, atque per „ quam ita colamus Deum, ut ei grati „ ſimus cum verecundia & reverentia? Quid igitur adhibendum niſi timor Do-

Heeren, die, gelyk de zeer gódvruchtige Koning David, en naa hem zyn zoon Salomon gezegd heeft, *het beginſel der wysheyd is*; want *de vreeze des Heeren*, zegt de eerſte *, *is reyn*; en *door de vreeze des Heeren*, zegt de ander †, *wykt men af van het quaade*; waarmede overeenſtemt ook dit zyn zeggen. ‡ *De vreeze des Heeren is een ſpringk-ader des leevens, om af te wyken van de ſtrikken des doods.* Byaldien dan dit ontzag, naamelyk de Vreeze des Heeren, zulk een krachtig middel is, dat men 't quaad daardoor myden kan, hoe zeer behooren wy dan te trachten, Gód te vreezen, en dat niet ter loop, óf zo wat heene, maar geſtadig, en met der daad: waarom ook de Allerwyſte Koning gezegd heeft; § *Welgelukzalig is de menſch, die geduurig vreeſt; maar die zyn hart verhardt, zal in 't quaad vallen.* Hierom is 'et dat de opperſte Wysheyd, naamelyk Gód zelf, zegt, ¶ *Welgelukzalig is de menſch die na my hoort, dagelyks waakende aan myne poorten:* want wy moeten alle dagen, ja alle uuren waaken,

* Pſ. XIX. 10. † Spr. XVI. 6. ‡ Kap. XIV. 27. § Spr. XXVIII. 14. ¶ Kap. VIII. 34.

mini, qui, ut piiſſimus rex David, et poſt eum filius ipſius Salomon dixit, eſt initium ſapientiae? nam reverentia Jehovae eſt munda, ait ille, & reverentiâ Jehovae receditur a malo, inquit hic, cui conſentaneum eſt illud ipſius dictum, „ Reverentia Jehovae eſt ſcaturigo vitae, „ ad recedendum a tendiculis mortis. Si ergo ea reverentia, timor nempe Domini, remedium ſit tam efficax, ut malum per illud vitari poteſt, quantopere nobis adnitendum eſt quò Deum timeamus, atque id non obiter, aut perfunctoriè, ſed continuò et revera: quocirca et Sapientiſſimus rex dixit: „ *Beatus homo qui* „ *ſemper pavet; qui autem animum ſuum* „ *obdurat, in malum ruet.* Hinc eſt quod ſumma Sapientia, videlicet Deus ipſe, inquit, „ *Beatus homo qui me audit, ex-* „ *cubans ad meas fores quotidie:* per omnes enim dies, imò omni hora, nos vigilare

 opor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

ken, zo wy niet in 't quaad willen vallen, waartoe wy van zelfs en vrywillig, en als zonder eenig geweld óf dwang, gevoerd worden, vólgens dit zeggen van den Poëet, †

Men daalt gemakkelyk ter helle neêr van boven,
Men vindt by nacht en dag den afgrond openſtaan,
Maar weêr te keeren, ſteyl te rug om hoog te gaan,
Dat heeft veel arbeyds in, dat heeft zyn' zwaarigheden.

Men moet derhalve nacht en dag op de wacht zyn; * *want onze tegenparty, de Duyvel, gaat om als een brullende leeuw, zoekende wien hy zoude moogen verſlinden:* dóch wy moeten hem wederſtaan, vaſt zynde in het geloove, waakende, en biddende; maar hoe? Geduurig en zonder ophouden, niet zo zeer met den mond, als wel met het gemoed; en zulk een aandachtigheyd is de waare Gódsdienſt, en die vreeze welke de Allerhoogſte van ons vereyſcht, en dat niet te vergeefs; want aldus volhardende en ‡ *t'allen dage in de vreeze des Heeren zynde, is 'er zekerlyk eene belooning, en onze verwachting zal niet afgeſneeden worden.* In 't kort gezegd, § *De vreeze des Heeren*, gelyk de H. Schrift getuygt, *vermeerdert de dagen; maar de*

† Virgil. VI. boek. * 1. Pet. V. 8. ‡ Spreuk. XXIII. 17, 18. § Spr. X. 27.

oportet, ſi in malum cadere nolimus, quò ultrò et ſponte, ac nulla ferè vi coacti, ferimur, ſecundum illud Poëtae

Facilis deſcenſus Averni:
Noctes atque dies patet atri janua Ditis;
Sed revocare gradum, ſuperasque evadere ad auras,
Hoc opus, hic labor eſt.

Nocte igitur ac die excubandum; nam adverſarius noſter Diabolus ut leo rugiens circuit, quaerens quem devoret: ei autem reſiſtere debemus firmi per fidem, vigilando et orando; at quomodo? Aſſiduè ac ſine intermiſſione, non tam ore quam mente: et talis devotio eſt verus Dei cultus, ac timor, quem a nobis requirit Altiſſimus, idque non fruſtra; quippe ita continuando, & in timore Domini ſemper agendo, certa nobis erit merces, et expectatio noſtra non ſuccidetur. Quid multis? *Reverentia Jehovae*, teſte S. Scriptura, „*adjicit dies; anni vero impro-*
„*bo-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

de jaaren der gódloozen worden verkort; en wie ziet niet dat dit ook menigmaal blykt aan de welluſtigen, en zulken die ſteeds goede cier maaken? Men zoud hiervan veele voorbeelden konnen bybrengen; dóch waartoe? naardien zulks niet ſlechts den geneesmeeſteren, maar byna eenen iegelyken bekend is, naamelyk dat zy die tót weelde overgegeeven zyn, zichzelven menigmaal den dood verhaaſten.

Uyt het gene dan gezegd is, blykt overvloedig, dat zodaanig een vreeze, welke ik niet ſchroom gódlyk te noemen, geen ydele, maar een zeer nutte zaak zy; want altyd daarin te blyven, alhoewel het tegen 's menſchen ongetemden aardt ſtrydt, is nógtans geenſins een vergeeſſe arbeyd, maar zeer veel ter zaake, en tót ons groot nut, en dat tweeſins: want dezelve is niet alleen dienſtig voor de ziele, maar ook, 't gene niemand van een goed verſtand ontkennen zal, voor het lighaam; 't welk met bewysredenen te doen blyken ik overtóllig achte; want wie weet niet dat een maatig gebruyk der dingen, waartoe de Vree-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

„*borum decurtantur* ; quod ipſum in luxurioſis & genio indulgentibus ſaepe commonſtrari, quis non videt? Exempla hujus rei crebra proferri poſſent ; at quorſum ? cum id non modo Medicorum filiis, ſed cuique ferè notum ſit, nimirum effuſos in luxum ſaepiſſimè mortem ſibi accelerare.

Ex his igitur quae dicta ſunt abundè patet, quod talis metus, quem divinum appellare haud dubito, non ſit res vana, ſed perutilis; nam ſemper in eo manere, licet indomito hominis ingenio adverſetur, minimè tamen inanis eſt labor, ſed plurimum in rem noſtram, & magno ſanè uſui, idque bifariam; ſiquidem conducibilis eſt non ſolum animae, quod nemo ſanae mentis negabit, verum et corpori, quod argumentis comprobare ſupervacaneum exiſtimo; quis enim neſcit moderatum rerum uſum, ad quem reve-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

ze des Heeren ons aandryft, ook tót onderhoudinge der gezondheyd dient.

Nademaal dit dan zo zy, aandachtige Leezers, wie gevoelt zich dan niet aangeprikkeld tót deeze vreeze, zonder welke wy niets dat Gode aangenaam en welbehaagelyk is, verrichten konnen, en van welke ontbloot zynde, wy in 't verderf neêrſtorten: zo dat de Apóſtel Petrus niet zonder oorzaak gezegd heeft: † *Wandelt in vreeze den tyd uwer inwooninge.* Dóch opdat niemand myne meening verkeerd duyde, ik ſpreek geenſins van eene ſlaafſche vreeze, maar van die kinderlyke, welke wy alle onzen Hemelſchen Vader ſchuldig zyn, en die met het hoogſte recht van ons vereyſcht wordt. En deeze vreeze is zeer noodzaakelyk; want zo wy nu niet willen vreezen, opdat wy de zonde vermyden; dan zullen wy eens geweldig vreezen, als 't al te laat zal zyn om de ſtraffe te myden. Laat ons dan nu naar ons vermoogen vermyden alles wat tegen deeze gódlyke vreeze ſtrydig is, en laatenwe ons vlytig wachten van dat

† Pet. 1. 17.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

rentia Jehovae nos impellit, etiam conſervandae valetudini conducere?

Haec cum ita ſint, Auditores faventes, quis non ſtimulatum ſe ſentit ad hunc timorem, ſine quo nihil Deo gratum acceptumque peragere poſſumus; & quo deſtituti in perniciem praecipitamur: adeò ut non ſine cauſa Petrus Apoſtolus dixerit: *Cum timore verſamini commorationis veſtrae tempore.* Nè quis autem perperam interpretetur meam hanc ſententiam, haudquaquam loquor de ſervili metu; verum de filiali illo quem omnes Patri noſtro coeleſti debemus, quique ſummo jure à nobis requiritur. Et hicce timor valdè neceſſarius eſt; nam ſi nunc nolumus ita timere ut vitemus peccatum, tunc aliquando vehementer timebimus, cum erit nimis ſerò ad vitandum paenas. Vitemus ergo nunc pro viribus quidquid divino huic metui adverſum eſt, & ſedulò caveamus nobis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

dat gevoelen 't welk de gemeene gebreken maar voor geringe zonden houdt: want door dusdaanig een gewoonte wordt het hart verhard, en hieruyt ontſtaat dan eyndelyk eene ſchandelyke zórgeloosheyd. Dóch wie zich voor de kleynſte wacht als óf het de grootſte waaren, die zal zich des te gemaklyker van alle quaad onthouden; 't welk wy op geenerley wyze beter doen konnen, dan als wy ons zelven altoos Gód voor oogen ſtellen, vólgens dit zeggen van den Koningklyken Pſalmdichter, * *Ik ſtel den Heere geduuriglyk voor my*, hem naamelyk die, gelyk de Profeet † zegt, „de
„wateren met zynen vuyſt heeft gemeeten,
„ende van de hemelen met de ſpanne de maat
„genomen; die de bergen heeft gewoogen in eene
„waage, en de heuvelen in eene weegſchaale;
„die de eylanden heene werpt als het ſtóf, en
„voor wien alle vólken als niets zyn; die daar zit
„boven den kloot der aarde, welker inwooners
„maar als ſpringkhaanen zyn; en die de Vórſten
„te niet, en de Rechters der aarde als ydelheyd
„maakt, zo dat, als hy op hen blaazen zal, zy
„verdorren zullen. Deezen eeuwigen en Almagtigen Gód, deezen Jehova, moeten wy ons altoos

* Pſ. XVI. 8. † Jeſ. XL.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

ab ea opinione quae vulgaria vitia pro levibus habet peccatis: nam hujusmodi conſuetudine cor obdureſcit, et hinc turpis tandem naſcitur ſecuritas. Qui verò minima pro maximis cavet, is tanto facilius à quocunque ſe abſtinet delicto; quod nullo modo melius facere poſſumus, quam ſi Deum ſemper nobis ante oculos ponamus, ſecundum illud Regii Pſaltae, *Propono mihi Jehovam jugiter*, eum nempe qui, ut ait Propheta ,, menſus eſt pugillo ,, ſuo aquas, atque coelos ſpithama expen- ,, dit; qui ponderavit ſtaterâ montes, & ,, colles lancibus; qui inſulas tanquam ,, pulverem projicit, & coram quo omnes ,, gentes velut nihil ſunt; qui ſedet ſuper ,, terrae globum, cujus habitatores ſunt ,, ut locuſtae; & qui Judices terrarum ve- ,, lut inane facit, adeo ut cum flat in eos, ,, areſcant. Hunc Deum aeternum & Omnipotentem, hunc Jehovam ſemper nobis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

toos voorſtellen: „ want het geweeten, gelyk Lak-
„ tantius zegt, beteugelt de menſchen veel, by-
„ aldien wy gelooven dat we in Góds gezigte lee-
„ ven; en zo wy achten, dat niet alleen het gene
„ we doen, door hem uyt de hoogte gezien,
„ maar ook 't gene wy denken óf ſpreeken, van
„ hem gehoord wordt. Dit is een gereed hulp-
middel tegen alle quaad; en die met deeze wa-
penruſtinge aangedaan is, zal onder de misdaad
niet bezwyken, en alsdan gewislyk door Over-
daad, dat gebrék 't welk ik in deeze redenvoerin-
ge ſcherp doorgeſtreeken heb, niet weggerukt wor-
den. O hoe gelukkig zoud Europa zyn, zo het
aan dit felle quaad, onder welks verderflyk gewigt
het nu zucht, en ſchier verzinkt, niet onderhe-
vig waare! Hoe gelukkig zoude Nederland wee-
zen, indien het met zyne oude eenvoudigheyd
vergenoegd, den hals niet onder het juk van dee-
zen Tiran geboogen hadde! En hoe gelukkig waa-
ren wy alle, zo wy elk, hoofd voor hoofd, poog-
den deezen verdrukker en plaag des menſchelyken
geſlachts te beſtryden! want dit behoort ieders
werk te zyn; en byaldien wy van dit quaad ver-
lóſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

habeamus propoſitum: nam multum, ut
„ dicit Lactantius, refrenat homines con-
„ ſcientia, ſi credamus nos in conſpectu
„ Dei vivere; ſi non tantum quae gerimus
„ videri deſuper, ſed etiam quae cogita-
„ mus aut loquimur, audiri à Deo pute-
„ mus. Hocce praeſentiſſimum eſt reme-
dium contra quodlibet malum; & qui hac armatura indutus eſt, non ſuccumbet culpae; ac tunc certè Luxu, vitio ſcilicet quod acriter hac diſſertatione perſtrinxi, non abripietur. O quam fortunata eſſet Europa, ſi huic malo tam atroci, ſub cujus pondere exitiali nunc gemiſcit, ac penè deſidit, non foret obnoxia! Quam felix Belgium, ſi priſca ſimplicitate contentum, hujus Tyranni jugo colla non ſubdidiſſet! Quam beati denique nos omnes, ſi hunc oppreſſorem, & generis humani perniciem, debellare ſinguli conaremur! ſingulorum enim id eſt; atque ſi hoc malo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

lóſt willen weezen, dan moet elk de hand aàn den ploeg ſlaan, en een iegelyk moet zich dapper in deezen ſtryd betoonen: opdat wy wakker ſtrydende, door het geloof, eyndelyk de overwinning verkrygen; en dit monſter verſlagen zynde, de Christen-waereld van deszelfs dwingelandye bevryd worde, en over deezen algemeenen vyand triomfeere: Dit geeve Gód, de Allerbeſte de Allergrootſte, wien zy eere en heerlykheyd in der eeuwigheyd. Amen.

---

lo liberati eſſe velimus, quisque aratro manum admoveat neceſſe eſt; & quemque in hoc certamine fortem ſe praeſtare oportet; quo tandem ſtrenuè pugnando per fidem victoria obtineatur, et profligata hac belluâ orbis Chriſtianus ab ejus tyrannide liber evadat, ac de univerſali hoc hoſte triumphet: quod faxit Deus Optimus Maximus, cui honor et gloria in omnem aeternitatem.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
326 C 25